NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 12810

BONTSYE SHVAYG

Isaac Leib Peretz

The original of this title comes from the permanent collection of the YIVO Institute for Jewish Research, New York, NY

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אוניווערסאל ביבליאטעק

י. ל. פרץ.

1) באַנציע שווייַג

2) די ווילדע בריאה

[illegible]לע יידישע ב[illegible]
[illegible]רעכטע אר[illegible]
„אלגעמיינער פערלאַג“

וואַרשא

י. ל. פרץ.

MICROFORM

1) באנציע שווייג

2) די ווילדע בריאה

„אלגעמיינער פערלאג"
וו א ר ש א

געזעצט אין דער זעצעריי
און סטערעאָטיפּ
פון י. זעצער און ש. פרופעס
ווארשא לעשנאָ 6 №

Drukarnia J. Hurwicza, Rymarska 2/4.

באנציע שווייג.

דאָ, אויף דער וועלט, האָט באָנציע שוויַיג׳ס טויט גאָר קיַין איַינדרוק ניַשט געמאכט! פרעגט עמי־צען בחרם: ווער באָנציע איז געוועזען, ווי אזוי ער האָט געלעבט, אויף וואָס ער איז געשטאָרבען? צי האָט אינ׳ם דאָס הארץ געפּלאצט, צי די כּחות זענען איהם אויסגעגאנגען, צי דער מארך־ביַין האָט זיך איבערגעבראָכען אונטער אַ שווערער לאַסט... ווער וויַיסט? אפשר איז ער גאָר פאר הונגער געשטאָרבען!

א פערד אין טראַמוויַי זאָל פאַלען, וואָלט מען זיך מעהר אינטערעסירט. עס וואָלטען ציַיטונגען גע־שריבען, הונדערטער מענשען וואָלטען פון אַלע גאַסען געלאָפען און די נבלה בעקוקט; בעטראַכט אפילו דעם אָרט, וואו די מפּלה איז געוועזען...

נאָר דאָס פערד אין טראַמוויַי וואָלט אויך די

זכיה נישט געהאט. עס זאָל זײַן אַזוי פֿיעל פֿערד, ווי מענשען טײַזענד מיליאָן.

באָנציע האָט שטיל געלעבט און איז שטיל געשטאָרבען; ווי אַ שאָטען איז ער דורך — דורך אונזער וועלט!

אויף באָנציעס ברית האָט מען קיין וויין נישט געטרונקען, עס האָבען קיין כּוסות געקלונגען צו בר־מצוה האָט ער קיין קלינגענדיגע דרשה נישט געזאָגט... געלעבט האָט ער ווי אַ גראָה קליין קערנדעלע זאַמד בײַם ברעג פֿון ים, צווישען מיליאָנען זײַנס גלײַכען; און, אַז דער ווינד האָט'ן אויפֿגעהויבען און אויף דער אַנדערער זײַט ים אַריבערגעיאָגט, האָט עס קיינער נישט בעמערקט!

בײַם לעבען האָט די נאַסע בלאָטע קיין צייכען פֿון זײַן פֿוס נישט בעהאַלטען? נאָכ'ן טויט — האָט דער ווינד דאָס קלײנע ברעטעל פֿון זײַן קבר אומגעוואָרפֿען; דעם קברן'ס ווײַב האָט עס געפֿונען ווײַט פֿון קבר און דערבײַ אַ טעפעל קאַרטאָפֿעל אָבגעקאָכט... עס איז דרײַ טעג נאָך באָנציעס טויט, פֿרעגט דעם קברן בחרם, ווי ער האָט'ן געלעגט!

וואָלט באָנציע אַ מצבה געהאַט, וואָלט אפשר איבער הונדערטס יאָהר אַן אַלטערטומס־פֿאָרשער זי געפֿונען, און דער נאָמען „באָנציע שווײַג" וואָלט נאָך אַמאָל איבערגעקלונגען אין אונזער לופֿט:

אַ שאָטען! זײַן פֿאָטאָגראַפֿיע איז נישט גע־

בליבען ביי קיינעם אין כח, ביי קיינעם אין האַרץ;
עס איז פון איהם קיין זכר געבליבען!
„קיין קינד, קיין רינד“, עלענד געלעבט —
עלענד געשטאָרבען

ווען נישט דאָס מענשליכע גערודער, וואָלט אפשר עמיצער אַמאָל דערהערט ווי באָנציעס מאַרך-ביין האָט אונטער דער לאַסט געקנאַקט; וואָלט די וועלט מעהר צייט געהאַט, וואָלט עמיצער אפשר אַמאָל בעמערקט, אַז באָנציע (אויך א מענש) האָט לעבענדיגערהייט צוויי אויסגעלאָשענע אויגען און שרעקליך איינגעפאַלענע באַקען; אַז אַפילו ווען ער האָט גאָר שוין קיין לאַסט נישט אויף די פּלייצעס, איז איהם אויך דער קאָפּ צו דער ערד געבויגען, גלייך ער וואָלט לעבענדיגערהייט זיין קבר געזוכט! וואָלטען אַזוי וועניג מענשען ווי פערד אין טראַמוויי געווען, וואָלט אפשר אַמאָל עמיצער געפרעגט: וואו איז באָנציע אהינגעקומען?

ווען מען האָט באָנציען אין שפּיטאָל אַריינגעפיהרט, איז זיין ווינקעל אין סוטערינע נישט לעדיג געבליבען — עס האָבען דערויף צעהן זיינס-גלייכען געוואַרט, און צווישען זיך דעם ווינקעל „אין פּלוט“ ליציטירט; ווען מען האָט'ן פון שפּיטאָל-בעט אין טויטען-שטיבעל אריינגעטראָגען האָבען אויף'ן בעט צוואַנציג אָרעמע קראַנקע געוואַרט... ווען ער איז אַרויס פון טויטען-שטיבעל — האָט מען צוואַנציג-

הרוגים פֿון אונטער אײַן אײַנגעפֿאַלען הויז גע=
ברענגט — — — װער װײסט װי לאַנג ער װעט רוהיג
װאָהנען אין קבר? װער װײסט װיפֿיעל עס װאַרטען
שױן אױף דעם שטיקעל פּלאַן...

שטיל געבוירען, שטיל געלעבט, שטיל גע=
שטאָרבען און נאָך שטילער בעגראָבען.

. . . .

נאָר נישט אַזױ איז געװעזען אױף יענער
װעלט: דאָרטען האָט באָנציעס טױט אַ גרױ=
סען אײַנדרוק געמאַכט!

דער גרױסער שופֿר פֿון משיח'ס צײַטען האָט
געקלונגען אין אַלע זיבען הימלען: באָנציע שװײַג
איז נפֿטר געװאָרען! די גרעסטע מלאכים מיט די
ברײטסטע פֿליגעל זענען געפֿלױגען און אײנער האָט
דעם אַנדערן איבערגעגעבען: באָנציע איז „נתבקש
געװאָרען בישיבה של מעלה"! אין גן-עדן איז אַ
רעש, אַ שמחה, אַ גערודער: „באָנציע שװײַג! אַ שפּאַס
באָנציע שװײַג!!!"

יונגע מלאכים'לעך מיט בריליאַנטענע אױגעלעך,
גאָלדענע דראָט=אַרבײַטענע פֿליגעלעך און זילבערנע
פּאַנטאָפֿעלעך זענען באָנציען אַקעגן געלאָפֿען מיט
שמחה! דער גערױש פֿון די פֿליגעל, דאָס קלאַפּען
פֿון די פּאַנטאָפֿעלעך און דאָס פֿרעהליכע לאַכען פֿון
די יונגע, פֿרישע, רױזיגע מײַלעכלעך האָט פֿערפֿילט
אַלע הימלען און איז צוגעקומען ביז צום כסא=

הכבוד, און גאָט אַליין האָט אויך שוין געוואוסט, אַז באַנציע שווייג קומט!

אברהם אָבינו האָט זיך אין טויער פון הימעל געשטעלט, די רעכטע האַנד אויסגעשטרעקט צום ברייטען „שלום עליכם" און אַ זיסער שמייכעל שיינט אַזוי העל אויף זיין אַלטען פנים!

וואָס רעדעלט אַזוי אין הימעל?

דאָס האָבען צוויי מלאכים אין גן עדן אריין פאַר באַנציעס וועגען אַ גינגאָלדענע פאַסערשטוהל אויף רעדלעך געפיהרט!

וואָס האָט אַזוי העל געבליצט?

דאָס האָט מען דורכגעפיהרט אַ גאָלדענע קרוין מיט די טהייערסטע שטיינער געזעצט! אַלץ פאַר באַנציען

— נאָך פאַרן פסק פון בית דין של מעלה?

פרעגען די צדיקים פערוואונדערע און נישט גאָר אָהן קנאה.

— אָהו! ענטפערן די מלאכים, דאָס וועט זיין אַ פראָסטע פוסטע פאָרמע! געגען באַנציע שווייג וועט אפילו דער קטיגור קיין וואָרט אין מויל נישט גע-פינען! די „דיעלע" וועט דויערן פינף מינוט!

— איהר שפיעלט זיך מיט באַנציע שווייג?—

אַז די מלאכים'לעך האָבען באַנציען געהאַפט אין דער לופט און אָבגעשפּיעלט איהם אַ זמר; אַז

אברהם אבינו האָט איהם ווי אַיין אַלטען קאַמעראַד די האַנד געשאָקעלט; אַז ער האָט געהערט, אַז זיין פּסוּל איז גרייט אין גן־עדן; אַז אויף זיין קאָפּ וואַרט אַ קרוין; אַז אין בית־דין של מעלה וועט מען איבער איהם קיין וואָרט נישט רעדען—האָט באַנצ׳יע, גלייך ווי אויף יענער וועלט, געשוויגען פאַר שרעק: עס איז איהם דאָס האַרץ ענטגאַנגען! ער איז זיכער, אַז דאָס מוז זיין אַ חלום, אָדער אַ פּראָסטער טעות:

ער איז צו ביידע געוואָהנט! נישט איינמאָל האָט איהם אויף יענער וועלט געחלומט, אַז ער קליובט געלד אויף דער פּאָדלאָגע, גאַנצע אוצרות ליגען... און אויף נעהאַפּט האָט ער זיך נאָך אַ גרעסערער קבצן ווי נעכטען... נישט איינמאָל האָט איהם עמי׳ץ פּער טעות צוגעשמייכעלט, אַ גוט וואָרט געזאָגט און איבערגעדרעהט זיך און אויסגעשפּיגען...

— מיין מזל — טראַכט ער — איז שוין אַזוי!

און ער האָט מורא די אויגען אויפצוהייבען, דער חלום זאָל נישט פערשווינרען; ער זאָל זיך נישט אויפכאַפּען ערגיץ אין אַ הייל צווישען שלאַנגען און עגדיסען! ער האָט מורא פון מויל אַ קלאַנג אַרויסצולאָזען מיט אַ גליעד אַ ריהר צו טהון — מען זאָל איהם נישט דערקענען און אַוועקשליידערן אויף כף־הקל*)...

*) כף הקלע.

ער ציטערט און הערט נישט די מלאכים'ס קאָמפּלימענטען, זעהט נישט זייער טאַנצען אַרום איהם, ער ענטפערט נישט אַברהם אבינו אויפֿן הערצליכען „שלום עליכם", און — געפיהרט צום בית־דין של מעלה — זאָגט ער איהם קיין „גוט־מאָרגען" נישט...

איבער זיך איז ער פאַר שרעק!

און זיין שרעק איז נאָך גרעסער געוואָרען, אַז ער האָט, נישט ווילענדיג, דערזעהן די פּאָדלאָגע פֿון בית־דין של מעלה, סאַמע אַלבאַסטער מיט בריליאַנטען! „אויף אַזאַ פּאָדלאָגע שטעהען מיינע פֿיס!" — ער ווערט אין גאַנצען פערשטאַרט! „ווער ווייסט וועלכען גביר, וועלכען רב, וועלכען צדיק מען מיינט... ער וועט קומען — וועט זיין מיין פינסטערער סוף!"

פאַר שרעק האָט ער אַפילו נישט געהערט ווי דער פּרעזעס האָט בפירוש אויסגערופֿען: „די דיעלע פֿון באַנציע שווייג" און, דערלאַנגענדיג דעם מליץ יושר די אַקטען, געזאָגט: „לעז, נאָר בקצור!"

מיט באַנציען דרעהט זיך דער גאַנצער סאַלאָן, עס רוישט איהם אין די אויערן. אינ'ם גערויש הערט ער דאָך אַלע מאָל שאַרפֿער און שאַרפֿער דעם מלאך־מליץ'ס זיס קול ווי אַ פֿידעל: — — —

— זיין נאָמען — הערט ער — האָט איהם גע=

פאַסט ווי צו'ן אַ שלאַנק לייב אַ קלייד פון איין אַר־
סיסס אַ שניידערס האַנד.

— וואָס רעדט ער? — פרעגט זיך בּאַנציע, און ער הערט ווי איין אומגעדולד קול האַקט איהם איבער און זאָגט:

— נאָר אָהן משלים!

— ער האָט זיך קיינמאָל — הויבט ווייטער אָן דער מליץ יושר — אויף קיינעם נישט געקלאָגט, נישט אויף גאָט, נישט אויף לייט; אין זיין אויג האָט קיינמאָל נישט אויפגעפלאַמט קיין פונק פון האַס, ער האָט עס קיינמאָל נישט אויפגעהויבען מיט אַ פּרעטענזיע צום הימעל.

באַנציע פערשטעהט ווייטער נישט אַ וואָרט, און דאָס האַרטע קול שלאָגט ווייטער איבער:

— אָהן רעטאָריק!

— איוב האָט נישט אויסגעהאַלטען, ער איז אומגליקליכער געוועזען — —

— פאַקטען, טרוקענע פאַקטען! רופט נאָך אומגעדולדיגער דער פרעזעס.

— צו אכט טאָג האָט מען איהם מל געוועזען —

— נאָר אָהן ריאַליזם!

— אַ מוהל אַ פישער האָט דאָס בלוט נישט פערהאַלטען —

— ווייטער!

— ער האָט אַלץ געשוויגען (פיהרט ווייטער

דער בּליץ יוֹער) אפילו פון די מוטער איז איהם געשטאָרבען און ער האָט צו דרייצעהן יאָהר א עסיפּכאָמע בעקומען... א שטיפמאמע א שלאַנג א מרשעת..

— מיינט מען דאָך אפשר פּאָרט מין? טראַכט באָנציע—

— אָהן אינסינואַציען *) איך זריסע פערזאָנען— גייוערט זיך דער פּרעזעס.

— זי פלעגט איהם קאַרגען דעם ביסען... אייער-נעכטיג פערשימעלט ברויט... האָר-פּלאַקס פאר פליש... און זי האָט קאָווע מיט שמעטענע גע-טרונקען —

— צו דער זאַך! ערייט דער פרעזעס.

— זי האָט איהם פאר דאָס קיין נעגעל גישט געקאָרגט און זיין ברויז-און-בלאָה לייב פלעגט ארויס-קוקען דורך אַלע לעכער פון זיינע פערשימעלט-צו-ריסענע קליידער... ווינטער אין די גרעסטע פרעסט האָט ער איהר באָרוועס אויפען הויף האָלץ געהאַקט, און די הענד זַענען צו יונג און צו שוואַך געוועזען, די קלעצלעך צו דיק, די האַק צו שטומפּיג... נישט איינמאָל האָט ער זיך די האַנד פון די געלענקען אויסגעריסען, נישט איינמאָל האָט ער זיך די פיס

*) מלשינות.

אָבגעפֿרוירען. נאָר געשוויגען האָט ער, אפילו זיך פֿאַר׳ן פֿאָטער —

— פֿאַר׳ן כּבוד! לאַכט ארײַן דער קטיגור, און באַנציען ווערט קאַלט אין אַלע אברים

— נישט געקלאָגט, ענדיגט דער מליץ יושר דעם זאַץ.

— און שטענדיג עלענד — פֿיהרט ער ווײַטער — קיין חבר, קיין תלמוד תורה, קיין חדר... קיין גאַנץ בגד... קיין פֿרײַע מינוט —

— פֿאַקטען — רופֿט ווײַטער דער פּרעזעס.

— ער האָט געשוויגען אַפילו שפּעטער, ווען דער פֿאָטער האָט, שכּור׳פֿרהייט אַמאָל אָנגעכאַפּט בײַ די האָר און מיטען אַ שנייענדיגער ווינטער־נאַכט אַרויסגעוואָרפֿען פֿון שטוב: ער האָט זיך שטיל אויפֿגעהויבען פֿון שניי און אַנטלאָפֿען וואו די אויגען האָבען איהם געטראָגען...?

אויפ׳ן גאַנצען וועג האָט ער געשוויגען... בײַ׳ם גרעסטען הונגער האָט ער נאָר מיט די אויגען גע־בעטעלט!

ערשט אין אַ שווינדעלדיגע, נאַסע פֿריהלינג־נאַכט, איז ער אין אַ גרויסע שטאָדט אַרײַנגעקומען; ער איז אַרײַן ווי אַ טראָפּען אין אַ ים און דאָך האָט ער אין די אייגענע נאַכט אין אַרעסט פֿערבראַכט... ער האָט געשוויגען, נישט געפֿרעגט פֿאַר וואָס, פֿאַר

ווען? ער איז אַרויס און די שווערסטע אַרבייט גע-
ווען נאָר ער האָט געשוויגען!

שווערער פאַר דער אַרבייט איז געווען זיי
צו געבויגען — ער האָט געשוויגען!

באָדענדיג זיך אין קאַלטען שווייס, צוזאַמען-
געדריקט אונטער דער שווערסטער לאַסט, ביים
גרעסטען קראַמפּף אין לעדיגען מאָגען — האָט ער
געשוויגען!

בעשפּריצט פון פרעמדער בלאָטע, בעשפּיגען
פון פרעמדע מיילער, געיאָגט פון טראָטואַרען מיט
דער שווערסטער לאַסט אַראָב אין גאַסען, צווישען
דראָשקעס, קאַרעטען און טראַמוויס, קוקענדיג יעדע
מינוט דעם טויט אין די אויגען אַריין — האָט ער
געשוויגען!

ער האָט קיינמאָל נישט איבערגערעכענט, וויפיעל
פוד לאַסט עס קומט אויס אויף א גראָשען,
וויפיעל מאָל ער האָט שיער נישט די נשמה אויס-
געהויכען, מאָהנענדיג זיין פערדיענסט; ער האָט
נישט גערעכענט, נישט זיין, נישט יענעמס מזל,
נאָר געשוויגען!

זיין אייגען פערדיענסט האָט ער אויך נישט
הויך געמאָהנט! ווי א בעטלער האָט ער זיך ביי דער
טהיר געשטעלט, און אין די אויגען האָט זיך א
הינטישע בקשה געמאָלט! „קום שפּעטער" און ער
איז פערשוואונדען שטיל ווי א שאָטען, כדי שפּע-

טער נאָך שטילער אויסצובעטלען זיין פּערדיענסט!

ער האָט אפילו געשוויגען, ווען מען פלעגט איהם אָברייסען פון זיין פּערדיענסט אָדער אַריינווארפען אַ פאַלשע מטבע'..

ער האָט אַלץ געשוויגען...

— מיינט מען דאָך טאַקי מיך! טרייסט זיך באָנציע.

— איינמאָל — פיהרט ווייטער דער מליץ יושר נאָך אַ טרונקיוואסער — איז אין זיין לעבען איין ענדערונג געשעהן... עס איז דורכגעפלויגען אַ קאָטש אויף גומענע רעדער מיט צו פלאָשעטע פערד... דער שמייסער איז שוין לאַנג פון ווייטענס געלעגען מיט אַ צושפּאָלטענעם קאָפּ אויפ'ן ברוק... פון די דערשראָקענע פערדס מיילער שפריצט דער שוים, פון אונטער די פּאָדקאָווע יאָגען זיך פונקען, די אויגען בלישצען ווי ברענענדיגע שטורקאצען אין אַ פינסטערער נאַכט — און אין קאָטש זיצט נישט טויט, נישט לעבעדיג אַ מענש!

און באָנציע האָט די פערד פערהאַלטען!

און דער געראַטעוועטער איז געוועזען אַ יוד אַ בעל צדקה און האָט באָנציען די טובה נישט פערגעסען!

ער האָט איהם דעם געהרג'טענס בייטש איבערגעגעבען; באָנציע איז אַ שמייסער געוואָרען!

נאָך מעהר – ער האָט איהם חתונה געמאַכט. נאָך מעהר – – ער האָט איהם אפילו מיט אַ קינד פערזאָרגט –

און באָנציע האָט אַלץ געשוויגען!

– מיך מיינט מען, מיך! בעפעסטיגט זיך באָנציע אין דער דעה. און האָט דאָך נישט די העזה איין אויג צו וואַרפען אויפ'ן „בית-דין של מעלה"...

ער הערט זיך ווייטער איין צום מלאך מליץ:

– – ער האָט געשוויגען אַפילו ווען זיין בעל טובה האָט אין קורצען באַנקראָטירט און איהם זיין לוין נישט בעצאָהלט...

ער האָט געשוויגען אַפילו ווען דאָס ווייב איז פון איהם ענטלאָפען און איבערגעלאָזט איהם אַ קינד פון דער ברוסט...

ער האָט געשוויגען אַפילו מיט פינפצעהן יאָהר שפעטער, ווען דאָס קינד איז אויפגעוואַקסען און גענוג שטאַרק געווען – באָנציען אַרויסצוּוואַרפען פון עסוב...

– מיך מיינט מען, מיך! פרעהט זיך באָנציע.

– ער האָט אַפילו געשוויגען – הויבט אָן ווייכער און טרויעריגער דער מלאך מליץ – ווען דער אויס-געוועזענער בעל טובה האָט זיך מיט אַלע אויסגעגליכען, נאָר איהם קיין גראָשען שכירות נישט צוריקגעגעבען –

און אַפילו דעמאָלס, ווען ער איז באָנציען (הייסער פאָהרענדיג אויף אַ קאַטש מיט גומענע רעדער און פערד ווי לייבען) איבערגעפאָהרען...

ער האָט אַלץ געשוויגען! ער האָט אפילו דער פאָליציי ניט געזאָגט, ווער עס האָט איהם צורעכט געמאַכט...

— ער האָט געשוויגען אַפילו אין שפיטאָל, וואו מען מעג שוין שרייען!

ער האָט געשוויגען אפילו ווען דער דאָקטאָר האָט אָהן פינפצעהן קאָפּיקעס נישט געוואָלט צוגעהן צו זיין בעט, און דער העלפער, אָהן פינף קאָפּ. — טוישען איהם די וועש!

ער האָט געשוויגען ביים גוססן — ער האָט געשוויגען ביים שטאַרבען...

קיין וואָרט געגען גאָט, קיין וואָרט געגען לייט!

— דיקסי!

באָנציע הויבט אָן ווייטער צו ציטערן איב'ן גאַנצען לייב. ער ווייסט, אַז נאָכ'ן מליץ יושר געהט דער קטיגור! ער ווייסט וואָס דער וועט זאָגען. באָנציע אַליין האָט זיין לעבען נישט געדענקט. נאָך אויף יענער וועלט האָט ער יעדע מינוט די פריהערדיגע פערגעסען... דער מלאך=מליץ האָט איהם

אַלץ דערמאָהנט... ווער ווייסט האָט דער קטיגור וועט איהם דערמאָהנען!

— רבותיי הייבט אָן אַ שאַרף־שטעכענדיג־בריהענדיג קול —

נאָר ער האקט אָב —

— רבותי, הייבט ער נאָך אַמאָל אָן, נאָר ווייכער און האַקט ווייטער אָב.

פּלוצלינג הערט זיך, פון דעם אייגענעם האַלז אַרויס, כמעט אַ ווייך קול;

— רבותי! ער האָט געשוויגען! וועל איך אויך שווייגען!

עס ווערט שטיל — און פון פאָרנט הערט זיך אַ נייע ווייכע ציטערדיגע שטימע;

— באָנציע, מיין קינד באָנציע! רופט איהם ווי אַ האַרפע... מיין הארציג קינד באָנציע!

אין באָנציען צו־וויינט זיך דאָס האַרץ... ער וואָלט שוין צעריסן די אויגען געעפענט, נאָר זיי זענען פערפינסטערט פון טרעהרען... עס איז איהם אַזוי זיס־וויינענדיג קיינמאָל נישט געוועזען... „מיין קינד", „מיין באָנציע" — זינט די מוטער איז געשטאָרבען, האָט ער אַזאַ קול און אַזעלכע ווערטער נישט געהערט —

— מיין קינד! פיהרט ווייטער דער אב־בית־דין — דו האָסט אַלץ געליטען און געשוויגען! עס איז נישט דאָ קיין גאַנץ גליעד, קיין גאַנץביינדעל אין

דײַן לײַב אָהן אַ וואונד, אָהן אַ בלוטיג אָרט, עס איז נישט דאָ קײַן אײַן בעהאַלטען אָרט אין דײַן נשמה וואו עס זאָל נישט בלוטען... און דו האָסט אַלץ געשוויגען...

דאָרט האָט מען זיך נישט פערשטאַנען דערויף! דו אַלײַן האָסט גאָר אפשר נישט געוואוסט, אַז דו קענסט שרײַען און אַז פון דײַן געשרײַ קענען יריחו׳ס מויערן ציטערן און אײַנפאַלען? דו אַלײַן האָסט פון דײַן פערשלאָפענעם כח נישט געוואוסט...

אויף יענער וועלט האָט מען דײַן שווײַגען נישט בעלוינט, נאָר דאָרט איז דער עולם השקר, דאָ, אויפ׳ן עולם אמת, וועסט דו דײַן לוין בעקומען.

דיך וועט דאָס בית-דין של-מעלה נישט משפט׳ן, דיר וועט עס נישט פסק׳נען.

דיר וועט עס קײַן חלק נישט אויס-און נישט אָבטהײַלען; נעהם דיר וואָס דו ווילסט! אַלעס איז דײַן!

באָנציע הויבט דאָס ערשטע מאָל די אויגען אויף! ער ווערט ווי פערבלענדעט פון דער ליכט פון אַלע זײַטען: אַלעס בלאַנקט, אַלעס בלישצעט, פון אַלעס יאָגען שטראַהלען; פון די ווענד, פון די כלים, פון די מלאכים, פון די דיינים! סאַמע ענגלען!

ער לאָזט די מידע אויגען אַראָב!

— טאַקי? פרעגט ער מסופק און פערשעהמט.

— זיכער, ענטפערט פעסט דער אב-בית-דין!

זיבער, זאָג איך דיר, אַז אַלעס איז דיין. אַלעס אין הימעל געהער צו דיר! קלויב און נעהם וואָס דו ווילסט, דו נעהמסט נאָר בּיי דיר אַליין!

— סאַקי! פרעגט באָנציע נאָך אַמאָל, נאָר שוין מיט אַ זיכערן קול.

— סאַקי! סאַקי! סאַקי! ענטפערט מען איהם אויף זיבער פון אַלע זייטען.

— נו, אויב אַזוי — שמייכעלט באָנציע — וויל איך סאַקי אַלע טאָג אין דער פריה, אַ הייסע בולקע מיט פרישע פוטער!

דיינים און מלאכים האָבען אראָבגעלאָזט די קעפּ פערשעהמט: דער קטיגור האָט זיך צולאַכט.

די ווילדע בריאה.

(ערצעהלונג).

דאס ערשטע מאל אטהעמט זי אב פריי: דאס ערשטע מאל לאזט מען זי ארויס אין גאס אריין... און זי טאנצט ארום אין שניי!

וואס זומער איז געווען, געדענקט זי נישט. אונטער'ן קורצען שטערן, מיט דער גרינליכער הויט בעדעקט, איז דא ווענינ פלאץ אויף א גוטען זכרון. די ליבטיגסטע איינדריקע ווערען באלד טונקעל און פערלאשען. זי אליין ווייס אפילו נישט, ווי אלט זי איז. און קוקענדיג אויף איהר איז אונמעגליך איהרע יאהרען צו שאצען. זי זעהט אויס דיק — דאס איז אבער נאר דאס ביכעל אויפגעלאפען. — די ברוסט איז איינגעפאלען, דאס קעפעל קליין, די הויט אויפ'ן פנים קנייטשט זיך, נאר זי איז אין גאנצען צו דין און קליין, מען זאל זי רעכענען

עלטער ווי 9—10 יאהר. דאס אויסזעהן טוישט זיך ביי איהר אלע מינוט: נאך א קינדיש-ליכטיגען שמייכעל, לעגט זיך אויפ'ן אלטען פנים איין איינגעשכארטער באָכט; טהייל מאל פערקרימען זיך איהר די ליפען און די אויגען ברענען אונהיימליך אונטער צוזאמענגעצויגענע, האלב וועניג בעוואקסענע ברעמען. איהרע געדאנקען בינדען זיך נישט איינער אָן צווייטען, נאר וואַרפען זיך דורך און טוישען זיך אהן א שום צוזאמענהאנג...

און זי איז נישט אַזוי געבוירען... די באָבע, וואָס האָט זי אָבגענומען האָט געזאָגט: „א שעהן קינד!" די ערשטע פאָר יאָהר האָט זי גוט געוואקסען. זי האָט פריהער די ברוסט, דערנאָך די מוטער, דערנאָך דעם פאָטער און שפּעטער אַלץ אין שטוב דערקאָנט: די שווארצע אויגעלעך זענען איהר אַלע טאָג העלער און ריהרעוודיגער געוואָרען. נאָר דאָס האָט נישט לאנג געדויערט. אין אַ צייט אַרום הויבט זי אָן געהן צוריק... דער שכל'דיגער פונק וועקט זיך איהר אין די אויגען אלע מאָל זעלטענער... ווייניגער געדענקט זי די זאך. דער פאָטער איז שוין אַוועק אַ יאָהר פינף, דאָך געדענקט זי גאַנץ גוט ווי ער פלעגט זי האלטען אויף דער שויס און קושען און די מוטער האָט זי איהם אויסגעריסען פון דער האַנד, ער זאל איהר נישט אויסקושען די נשמה. טהייל מאָל געדענקט זי, איז זי ביי דער מוטער

געזעסן אין דער קאַמער און געשטאַנען בײַ דער מוטער אונטער די פּלײצעס און האט זיך בעוויזן אַלע מאָל אין אַנ'אַנדער זײַט: קוקו! קוקו! — די שטוב, די פּנים'ער זענען אַזוי לוסטיג און ווארעם געוועזן...

דערנאָך האָט דאָס אָבער אויפגעהערט. עס איז עפּיס געוואָרען שטיל און טרויעריג און טונקעל. די שטוב איז עפּיס לעדיג געוואָרען, דער פאָטער פלעגט אַ סך מאָל שרײַען, די מוטער וויינען; טײל מאָל האָט מען אַזוי הויך געשריגען, אַז זי פלעגט אַנט-לויפען אין אַ ווינקעלע און בעהאַלטען זיך פאַר שרעק. אין אַ צײַט אַרום האָט מען זי אָנגעהויבען שלאָגען, דערבײַ אַלע מאָל וועניגער צו געבען עסן... דער-נאָך איז דער פאָטער געשטאַנען אין שטוב פער-פינסטערט מיט אַראָבגעלאָזטע אויגען. די מוטער האָט בעהאַלטען דאָס פּנים אין די הענד און האָט זיך געוואָרפען מיט'ן גאַנצען קערפּער... דער פאָטער האָט שטיל געזאָגט: „איך וועל שיקען געלד"! און האָט זיך איבערגעדרעהט און אַרויסגעגאַנגען... ער איז באַלד נאָך אַמאָל אַרײַנגעקומען, נאָר זי האָט איהם שוין קוים דערקענט, אַזוי בלאַס, אַזוי אײַנגעבויגען איז ער געוועזען... ער האָט געקוקט אַ פּאָר מינוט אויף בײדען און איז נאָך אַמאָל שוין אויף שטענדיג אַרויס פון שטוב...

פון דאַמאָלס אָן איז די צײַט פאַר איהר אַ שטיק וועגס אין אַ פינסטערער נאַכט, אַ מין שלעפּען

זיך אין אַ ווינקעניש, צֶרן אַ בוימעל, אָהן אַ בלימעל... הונגער און קעלט אָדער אַ הייסע קאַרטאָפלע און קיים דערוואַרעמט זיך אין בעט...

נאָר אַצינד ערט שמייכעלט זי... דאָס ערשטע מאָל (דאַכט זיך איהר) האָט מען זי אַרויסגעלאָזט פון די תפיסה.

אַ גאַנץ ווינטער האָט זי די מוטער נישט אַרויס= געלאָזט פון שטוב. ווען זי האָט זיך אויפגעכאַפּט איז די שטוב געווען ליידיג, די טויבען פערקאָוועט, די טהיר פערשלאָסען, נאָר ביים בעט, אויף אַ שטי= קעל לייוואַנד איז געווען גרייט פאַר איהר עפּיס צו עסען: אַ שטיקעל ברויט, טהייל מאָל אַ בייגעל, אַ נעכטיגע געבראָטענע קאַרטאָפלע... דאָס אַלץ איז געווען קאַלט און זי פלעגט עס צו דערוואַרעמען אין בעט און דערנאָך עסען.. אַזוי פלעגט זי אָב= ליעגען אַ גאַנצען טאָג. ביינאַכט ערשט איז געקומען די מוטער, געבראַכט אַ ביסעל פייער און אָבגעקאָכט אָדער געבראָטען פרישע קאַרטאָפלעס. טהייל מאָל פלעגט די מוטער אַהיים קומען גאָר שפּעט. וואַר= טענדיג אויף איהר, פלעגט זי טהייל מאָל וואַרפען זיך אין שרייען פאַר הונגער, אַרויסשפּרינגען פון בעט און באָרוועס אַרומלויפען אין שטוב און רייסען זיך די האָר, נאָר פאַר דאָס פלעגט איהר דאַמאָלס די מוטער ברענגען עפּיס גוטע, זיסע אָדער פעטע וואַלגע. אַמהעסטען איז געווען ביי נאַכט די מוטער

האָט זיך צו איהר געלעגט. פריהער איז געװאָרען שרעקליך קאַלט, נאָר עס איז אַלץ נאָך װאַרעמער געװאָרען און זי פּלעגט זיך צודריקען צו דער מו־טער אַלץ פעסטער און פעסטער. מיט דער צייט האָט זי זיך צוגעװאָהנט צו שלאָפען בײ טאָג און צו װאַכען בײ נאַכט. און צוהױב נאַכט איז נישט גוט געװעזען; פאַר׳ן אײנשלאָפען האָט די קאַטע שטאַרק געװײנט, נאָר דערנאָך איז געװאָרען װאַרעם און שטיל און זי איז געלעגען און געלעקט די פינ־גער און געקוקט אין פענסטער אַרײן... איבער׳ן פענ־סטער זעהט זי אַלערלײ בילדער, דורך זײ רײסט זיך אָפּט אַרײן אַ ליכטיגער שטראַהל און איהר דוכט זיך אַז דער פאָטער שטעהט אונטערן פענסטער און שמײכעלט.

טהײל מאל איז זי בײז געװארען אױף דער מוטער, װאס לױפט ארום א גאנצען טאג און גאט אין האלט זי אין תפיסה; דאמאלס האט זי נישט געװאלט עסען, נישט ארײנגעלאזט די מוטער אין בעט און טהײל מאל געװאלט זי נאך דראפען און בײסען... נאר איהר אײגענער הונגער און די מוטערס טרערען האבען זי איבער-גערעדט... זי עסט װאס די מוטער האט איהר געברענגט און פרעגט נאך אלץ אין כעס:— װאס לױפסטו — הא? (זי רעדט שלעכט און שװער). אומזיסט װיל איהר די מוטער געבען צו פערשטעהן אז דאס לױפען איז נישט פאר נחת, אז זי לױפט

ארום צו „פערדיענען”, עס זאל זיין וואס צו עסען. די קליינע פערשטעהט נישט וואס מען מיינט „פער־דיענען”, נאר זי האלט זיך נישט לאנג ביי איין זאך און פערגעסט אן אלעס. טהייל מאל וועקט זי דאך אויף די מוטער אין מיטען דער נאכט: „וואס פער־דיענען?” עס געדויערט לאנג, איידער די מוטער רייסט אויף די אויגען, דערנאך בעט זי זיך ערשט: טאכטער לאז מיר שלאפען. נאר אבזאגען טאר מען איהר נישט, זי איז איינגעשפארט און וועט באלד אנהויבען צו בריקען. די מוטער מוז איהר דערצעה־לען, אז זי געהט ארום פון הויז צו הויז, און זוכט אויב עס איז נישטא עפּיס איין ארבייט: פאטיעס ארויסציגיסען, ביי דער קיך העלפען, א גאנג געהן... זי הערט נישט אויס און גאנצען און האקט פלוצלונג איבער מיט א נייער שאלה;

— קרעפּלעך — אדער האניג בעסער? די מוטער האט זיך שרעקליך צווינגט. „ווען האט זי קרעפּלעך ווען האניג געגעסען?” זי האט דאך אמאל געמוזט בידע האבען עסען און דאס זענען צוויי מאכלים, וואס זענען איהר ראפּטים ארויסגעשוואומען אין זכרון. די מוטער ווארפט זיך און בעט אזוי ווי דאמאלס, ווען דער פאטער איז ארויסגעגאנגען...

באלד פערגעסט זי אין גאנצען. די מוטער בע־רוהיגט זיך און נעהמט זי ארום און קושט זי און האלזט, נאר אין דער פריה איז זי ביי דער מוטער'ס

אוועקגעהן ניט געשלאפען און געזאגט: מאמע —
קרעפּלעך — האניג — ברענג. די מוטער איז ארויסגע-
לאפען פון שטוב.

איינמאל האט מען זי איפגעוועקט ביי טאג. פרעמדע מענשען האבען געעפענט די טהיר, אריינ-געבראכט די מוטער, איבגעטהון זי און אריינגעלייגט צו איהר אין בעט. זי האט זיך דערשראקען נאר עס איז איהר באלד גוט געווארען: דער מוטער'ס לייב האט געברענט ווי א פייער! עס איז איהר נאך קיין מאל אזוי ווארעם, אזוי טריקען ניט געווען!

ביים לעגען אין בעט אריין האבען די פרעמ-דע געוואלט עפּיס ארויסנעהמען ביי דער מוטער פון דער האנד, נאר זי האט ניט געלאזט... מן הסתם א קרעפּעל! זי לאזט זיך ארונטער אונטער דער קאלדרע און געפינט די האנד, זי עפענט זיך לייכט און זי שווימט ארויס פון אונטער דער דעקע מיט עפּיס ווייסעס, דינס און הארטס. זי האפּט עס אין מויל אריין, — עס עסט זיך ניט... זי נעהמט עס ארויס פון מויל, בעקוקט און דערזעהט עפּיס א פּאָרטרעטעל, א קליינעם אין עק פּוג'ס ווייסען...

— וואס — איז — דאס — מאמע? וועקט זי די מוטער, נאר זי ענטפערט ניט.

עס קומען אריין צוויי ווייבער, איינע דער-לאנגט איהר עפּיס צו עסען — א לעקעכל — און נעהמט ביי איהר ארויס דאס ווייסע מיט דעם

פאָרטרעטעל אויס דער האנד, עס איז אבריעף, נאָר ביידע ווייבער קענען נישט לייענען.

דערווייל קומט אַן אין מאַנספּערשוין דעקט אויף די מוטער, בעדעקט זי, נעמט ביי איהר די האנד...

זי הייבט אָן שרייען, זי האָט מורא מען זאָל איהר די מוטער נישט צונעהמען, און עס ווערט איהר אייך קאַלט. נאָר מען דערלאַנגט איהר עפּיס אין מויל און זי שווייגט.

— ר' מרדכי' מאַכט איינע פון די ווייבער, לייענט נאָר דעם בריעף.

דער פרעמדער טהוט עס און שאָקעלט מיט'ן קאָפּ

— דער מאַן — זאָגט ער — שרייבט, אַז ער איז קראַנק געוואָרען פון דער שווערער אַרבייט. אַ שניידער איז ער, אַרבייט אַכצעהן שעה אַ טאָג... ער בעט זי, זי זאָל איהם שיקען גרד צוריק־קומען...

— נאָך! נאָך! זיסי! האַקט די קליינע איהם איבער און שטרעקט אויס די הענד.

די ווייבער הערען זי נישט.

— אייף שעהנע צרות געקומען - זאָגט איינע.

און בעט איז געווען הייס, דערנאָך האָט מען נאָך איינגעהייצט אין אויווען.

וואָס פאַר אַ גאָלדענע נאַכט עס איז געוועזען

די מוטער ווארעמט... ביים בעט זיצט א פרעמדע
און דרעמעלט און ווען זי חאפּט זיך אויף, דער=
לאנגט זי עפּיס די מוטער אין מויל אריין. זי וויל
אויך דאס אייגענע. זי וויל שוין אנהייבן שרייען,
נאר די פרעמדע האט מיט א פאר איהר קיל אין
דערלאנגט איהר עפּיס זיסעס, זי רופט עס לעקע=
כעל און זעצט זיך צוריק און דרעמעלט ווייטער.
און דאס לאך פין אייזען איז אפען, עס ברענט...
וועה, וועה, אזוי רויט, אזוי שעהן, עס דרעהט זיך,
עס טאנצט ציק=ציק=ציק! ערשט שווארץ, אבער
רויט, אוי ווי שעהן=רויט...

איין מאל ביי נאכט האט מען זי אויפגעווי=
קעלט אין א ווארעמען שאל אין געטראגען פריהער
ערגיץ ווייט, דערנאך היך אויף טרעפּ אין מען
האט זי אריינגעברענגט אין איין פרעמדע, קאלטע
שטוב אריין. אין מיטען שטוב איז געזעסען א קליינע
אלטע ציטעריגע יודענע אין האט געפליקט פעדערן,
אין די זייטען אויף בעניקעס אויף דער פאדלאגע
זענען קינדער געשלאפען...

די פעדער=פליקערין האט זיך נישט געריהרט
פון ארט, נאר געפרעגט מיט א פישטשענדיג ארגע=
ריסען קול:

— ווער וועט צאהלען?

— מען וועט שוין צאהלען; האבען געענט=
פערט די יודענעס וואס האבען זי געברענגט.

— מאַמע! האָט די קליינע אַרויסגעלאָזט אַ געוויין, פאַר שרעק און קעלט צוזאַמען.

נאָר קיינער קיקט זיך אויף איהר נישט אויס.

— אי תימה? פרעגט ווייטער די פערפעדערטע אַלטע.

— נאָך נישט...

— מאַמע!

— שריי נישט בהמה, ענטפערט איהר איינע פון די יודענעס, די מאַמע איז אַוועקגעפאָהרען.

פּליצלינג איז איהר פרעהליך געוואָרען און אַ שבּל'דיגער פינק האָט זיך איהר בעוויזען אין די אייגען.

צים... צום... מאַמען? — נאָר מען ענטפערט איהר נישט.

— וואו וועט זי שלאָפען?

— הינט מיט מיר.

די יודענעס לעגען זי אין אַ קאַלט בעט אַריין, דעם שאַל נעהמט מען צו און זי הויבט אָן ציטערן.

— מאַמע! צולאָזט זי זיך אויף אַ קול.

— נעהמט זי אַריין, פריידעל, זאָגען די יודענעס.

— געהט נאָר, געהט! ענטפערט די פערפע-דערטע, דאָס איז שוין מיין זאַך.

די וואָס האָבען זי געבּרענגט געהען אַוועק און די יודענע פון די פעדערן הויבט זיך אויף און געהט צו איהר צו.

— שווייג! — מאַכט זי הארט און טרוקען. און זי דערשרעקט זיך און בלייבט שטיל.

זי קריגט אין דער פריה, גלייך מיט נאָך 4 קינדער, אַ שטיקעל ברויט מיט טהיי — טהיי האָט זי שוין לאַנג נישט געטרונקען. זי האָט עס גאָר פערגעסען. ביי טאָג קריגט זי אַ ביסעל קאַרטאָפּלעס אָדער קאשע, ביי נאכט ווייטער טהיי מיט ברויט... זי איז כמעט זאַט, נאָר עס איז איהר נישט גוט. זי האָט פיינד די קינדער און מורא פאַר פריידלען און בענקט...

— מאַמע!

נאָר פריידעל גיט אַ קוק אויף איהר און זי שווייגט. פריידלען האָט זי שרעקליך פיינד.

איין מאָל ביי נאכט (זי האָט נאָך אַלץ נישט איהר שעניק און שלאָפט נאָך אַלץ נישט ביי נאַכט נאָר ביי טאָג) קריגט זי חשק זיך איבערצודרעהען צו דער אַלטער און צו בייסען און דראַפּען די שלעכטע, די מרשעת... נאָר פריידעל שלאָפט מיט האַלב אָפענע אויגען און זי דרעהט זיך צוריק איבער דערשראָקען.

— ווערסט איינליעגען אמאָל? פּישצעט פריידעל׳ס קול און דערלאַנגט מיט דער ביינינער פויסט אין די פּלייצעס.

מיט דער צייט האָט זי די מוטער פערגעסען! דאָך בענקט זי און שרייט אַלץ אין איינעם: ארויס! ארויס!

זי האָט איהר שעניק בעקומען און פֿון דעמאָלס אָן האָט זי פֿאַר פריידלען וועניגער מורא: זי אַנטלויפט פֿאַר איהר, און אין לויפען קעהרט זי איהם און שלאָגט די קינדער, צויאָגט די פֿעדערן, צוברעכט דעם טאָפּ פֿון זיי... פֿריידעל האַפּט אַ בעזים, נאָר זי פֿערלירט דעם אָטהעם נאָכיאָגענדיג די „ווילדע בריאה". פֿאַר דאָס איז זי זיך אָן איהר שפּעטער נוקם. זי מאַכט זיך רוהיג און שטיל. פֿאַר דאָס אַז די „חילדע בריאה" שלאָפֿט שפּעטער אויף דעם שעניק, וואַרפֿט זי זיך אויף איהר אַרויף אין צוהאַקט איהר דאָס לייב מיט די נעגעל. זי וויינט נישט, נאָר פערבלוטיגט בייסט זי די ליפּען. די רעשט גרינע קינדער בעהאַלטען זיך אין די ווינקעלעך און אָטהעמען פֿאַר שרעק...

נאָר היינט האָט דאָס אַלץ אויפגעהערט. אַ יודענע איז געקומען צו פריידלען און געזאָגט, אַז מעהר וועט מען שוין פאַר דער ווילדער נישט צאָהלען: „נישטאָ פֿון וואַנען".

פֿריידעל האָט זיך אויפגעשטעלט, אין די אויגען האָט איהר אויפגעבליצט דאָס רשעות, זי האָט אָנגעכאַפּט די „ווילדע בריאה" און אַרויסגעשטופּט פֿון שטוב.

די חילדע בריאה איז אַראָבגעקראָכען אויף אַלע פֿיער פֿון די טרעפּ (געהן אויף טרעפּ האָט זי

גישט געקענט) און אצינד, הא, הא! זי זעהט די נאס! אזוי ווײס, אזוי שעהן! א גלײכער, װײסער, בלישטשענדיגער שנײ! הו הא!

און זי לױפט איבער'ן שנײ באָרװעס און לאַכט...

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]